ונאמר להלן אוזן. ס"א נמצינו עשיר והוכפלה וכו' ממרין במנחות (דף י.): **הסוה.** (ס) מ) [מחון] ומיעוטא נפקא לן מדכתיב מזון ולא שלא מחר: **ולא מזוג.** של יומה העבריה נלעגת והא דכתיב (דברים טו) ולפי למתן תעשה כן להענקה קאי כדלקמן (דף יז.): **כשהוא עבד.** מיהם יאמר העבד נפקא לן שלא מחר להבאתי את מדוני לא שלא חפצתי עד שיכלו שם שניו וילעט: **עבד העבד.** עבד עד שיאמר כשהוא עבד העבד נפקא ליה מה"ט יתירא למעוטי אמה: **לא דרים.** דלורמת דקרא למיסתעי הכי: **ולא ליורשיו.** אם לא הספיק להעניקו על שמת: **פעולתו.** שכר פעולתו: **ולא לבעל חובו.** אין המלוה מחוייב להגבות הענקו לבעל חובו. ומשום דקסבירא לן בעלמא כרבי נתן דאמר הנושה בחבירו מנה ומחבירו מנה מוליאין מזה ונותנין לזה מיבעי ליה לו ולא למוכר עצמו ומחבירו מוליאין מזה ונותנין לזה מיבעי ליה לו ולא ליורשיו אמאי לא שביר קרייה רחמנא מה שביר פעולתו ליורשיו אף האי פעולתו ליורשיו אלא [ה]לו [ו]לא לבעל חובו מדסבירא לן בעלמא כרבי נתן דתניא [ז]א"ר נתן [ח]מנין לנושה בחבירו מנה וחברו בחברו מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה ת"ל [ט]ונתן לאשר אשם לו אתא לו לאפוקי ואידך בעלמא נמי לא סבירא לן כרבי נתן מ"ט דת"ק דאמר מוכר עצמו אין רבו מוסר לו שפחה כנענית מיעט רחמנא גבי מכרוהו ב"ד [י]אם אדוניו יתן לו אשה לו ולא למוכר עצמו ואידך לו [יא]בעל כרחו ואידך מכי משנה שכר שכיר נפקא דתניא [יב]כי משנה שכר שכיר עבדך שכיר אינו עובד אלא ביום עבד עברי עובד בין ביום ובין בלילה וכי תעלה על דעתך שעבד עברי עובד בין ביום ובין בלילה והלא כבר נאמר [יג]כי טוב לו עמך [יד]עמך במאכל עמך במשתה וא"ר יצחק מכאן שרבו מוסר לו שפחה כנענית ואידך אי מהתם הוה אמינא ה"מ מדעתיה אבל בע"כ אימא לא קמ"ל אלא מאן תנא דלא כת"ק שביר שכיר האי תנא הוא [טו]דתניא [יז]ושב אל משפחתו וגו' אמר ר"א בן יעקב במה הכתוב מדבר אי במוכר עצמו הרי כבר אמור אי בנרצע הרי כבר אמור הא אין הכתוב מדבר אלא בנרצע הרי היובל [יח]שהיובל מוציאו מאי משמע אמר רבא בר [יט]שילא אמר קרא איש איזהו דבר שנוהג באיש ואין נוהג באשה הוי אומר זו רציעה ואיצטריך למיכתב מכרוהו בית דין ואיצטריך למיכתב נרצע דאי אשמעינן מכרוהו ב"ד משום דלא שביר זמניה אבל נרצע דמטאי זמניה אימא ניקנסיה ואי אשמעינן נרצע משום דעבד ליה שש אבל מכרוהו ב"ד דלא עבד ליה שש אימא לא צריכא ואיצטריך למיכתב ושבתם ואיצטריך למיכתב לעולם דאי כתב רחמנא לעולם הוה אמינא לעולם ממש כתב רחמנא ושבתם ואי כתב רחמנא ושבתם הוה אמינא ה"מ היכא דלא עבד שש אבל היכא דעבד שש לא יהא סופו חמור מתחלתו מה תחלתו שש אף סופו נמי שש קמשמע לן לעולם לעולמו של יובל [כ]אלא מאן תנא דלא יליף שביר שביר רבי היא דתניא ואם

ואידך [כא]ג"ש הוא דאתא. פי' ולריך שתהא מופנה מצני לנדיון דלמי אינה מופנה אלא מנלי למד מיכך מ"ד (בנמדב דף כב:) דלמידין ומצידין [ב] ומאי מצידין דליכא למיפרך [ג] מה למלורע שכן טוען עך מרו ולחוב ושני תולעת: **ואידך.** פי' ת"ק בעלמא נמי לא ס"ל כר' נתן מכאן מקדקין למין הלכה כר' נתן דהא כ"ע ס"ל ורבנן פליגי בדר' נתן ור' אליעזר דשמותי הוא [ד]סבר כר' נתן והלכה כרבנן [ה]ועוד מדקדק ר"ת מהא דלמר לקמן פ' המומר (דף פט.) גבי מופשזיכיה דר' אמלאי ממזירת הוה ס"ל מי קדימתך טהרתיהו לנבך ומפרש משום דס"ל זיל גנוב ומיזדבן לעבד עבדי ולי מוכר עלמו רבו מוסר לו שפחה כנענית למה ליה למימר זיל גנוב ס"ל למימר זיל זבון עלמך מלא העבד נפקא ואידך עבד העבד לא דריש מ"ט דתנא קמא דאמר מוכר עלמו אין מעניקין לו מיעט רחמנא גבי מכרוהו ב"ד [ג]הענק תעניק לו לו ולא למוכר עלמו ואידך ההוא מיבעי ליה לו ולא ליורשיו [א] יורשיו אמאי לא שביר קרייה רחמנא מה שביר פעולתו ליורשיו אף האי פעולתו ליורשיו אלא [ה]לו [ו]לא לבעל חובו מדסבירא לן בעלמא כרבי נתן דתניא [ז]א"ר נתן [ח]מנין לנושה בחבירו מנה וחברו בחברו מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה ת"ל [ט]ונתן לאשר אשם לו אתא לו לאפוקי ואידך בעלמא נמי לא סבירא לן כרבי נתן מ"ט דת"ק דאמר מוכר עלמו אין רבו מוסר לו שפחה כנענית מיעט רחמנא גבי מכרוהו ב"ד [י]אם אדוניו יתן לו אשה לו ולא למוכר עלמו ואידך לו [יא]בעל כרחו ואידך מכי משנה שכר שכיר נפקא דתניא [יב]כי משנה שכר שכיר עבדך שכיר אינו עובד אלא ביום עבד עברי עובד בין ביום ובין בלילה וכי תעלה על דעתך שעבד עברי עובד בין ביום ובין בלילה והלא כבר נאמר [יג]כי טוב לו עמך [יד]עמך במאכל עמך במשתה וא"ר יצחק מכאן שרבו מוסר לו שפחה כנענית ואידך אי מהתם הוה אמינא ה"מ מדעתיה אבל בע"כ אימא לא קמ"ל אלא מאן תנא דלא כת"ק שביר שביר האי תנא הוא [טו]דתניא [יז]ושב אל משפחתו וגו' אמר ר"א בן יעקב במה הכתוב מדבר אי במוכר עלמו הרי כבר אמור אי בנרצע הרי כבר אמור הא אין הכתוב מדבר אלא בנרצע הרי היובל [יח]שהיובל מוציאו מאי משמע אמר רבא בר [יט]שילא אמר קרא איש איזהו דבר שנוהג באיש ואין נוהג באשה הוי אומר זו רציעה ואיצטריך למיכתב מכרוהו בית דין ואיצטריך למיכתב נרצע דאי אשמעינן מכרוהו ב"ד משום דלא שביר זמניה אבל נרצע דמטאי זמניה אימא ניקנסיה ואי אשמעינן נרצע משום דעבד ליה שש אבל מכרוהו ב"ד דלא עבד ליה שש אימא לא צריכא ואיצטריך למיכתב ושבתם ואיצטריך למיכתב לעולם דאי כתב רחמנא לעולם הוה אמינא לעולם ממש כתב רחמנא ושבתם ואי כתב רחמנא ושבתם הוה אמינא ה"מ היכא דלא עבד שש אבל היכא דעבד שש לא יהא סופו חמור מתחלתו מה תחלתו שש אף סופו נמי שש קמשמע לן לעולם לעולמו של יובל [כ]אלא מאן תנא דלא יליף שביר שביר רבי היא דתניא ואם [ט]ישבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו וגו' במה הכתוב מדבר אי במוכר עצמו הרי כבר אמור הא אין הכתוב מדבר אלא בנרצע הרי היובל [יח]שהיובל מוציאו מאי משמע אמר רבא בר [יט]שילא אמר קרא איש איזהו דבר שנוהג באיש ואין נוהג באשה הוי אומר זו רציעה ואיצטריך למיכתב מכרוהו בית דין ואיצטריך למיכתב נרצע דאי אשמעינן מכרוהו ב"ד משום דלא שביר זמניה אבל נרצע דמטאי זמניה אימא ניקנסיה ואי אשמעינן נרצע משום דעבד ליה שש אבל מכרוהו ב"ד דלא עבד ליה שש אימא לא צריכא ואיצטריך למיכתב ושבתם ואיצטריך למיכתב לעולם דאי כתב רחמנא לעולם הוה אמינא לעולם ממש כתב רחמנא ושבתם ואי כתב רחמנא ושבתם הוה אמינא ה"מ היכא דלא עבד שש אבל היכא דעבד שש לא יהא סופו חמור מתחלתו מה תחלתו שש אף סופו נמי שש קמשמע לן לעולם לעולמו של יובל [כ]אלא מאן תנא דלא יליף שביר שביר רבי היא דתניא ואם נוהג באשה [ותימה לכיון דקרא לא משמע אלא בנרצע למאי מיצטריך למימר מי במכרוהו ב"ד הרי כבר אמור]. ת"י: למאי

[א] [מיי' פ"ד מהל' מחוסרי כפרה הל' ג]:
קמב ב מיי' פ"ג מהל' עבדים הלכה ט:
קמג ג מיי' שם הל' יג:
קמד ד מיי' שם הל' י:
קמה ה מיי' שם הל' טו:
קמו ו מיי' פ"ג מהל' מלוה ולוה הל' ו סמג עשין נג
טוש"ע מ"מ מ' פטוק ג:
קמז ז מיי' פ"ג מהל' עבדים הלכה ג:
קמח ח מיי' שם פ"ג הלכה ג:
קמט ט מיי' שם פ"ג הלכה ו:

תורה אור השלם

1. וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל כַּפּוֹ עַל תְּנוּךְ אֹזֶן הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית וְעַל בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית עַל מִקוֹם דַּם הָאָשָׁם:
ויקרא יד כח
2. וְאִם אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד אָהַבְתִּי אֶת אֲדֹנִי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בָּנָי לֹא אֵצֵא חָפְשִׁי:
שמות כא ה
3. הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאנֶךָ וּמִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ תִּתֶּן לוֹ:
דברים טו יד
4. וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהֵשִׁיב אֶת אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִישִׁתוֹ יֹסֵף עָלָיו וְנָתַן לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ:
במדבר ה ז
5. אִם אָדֹנָיו יִתֶּן לוֹ אִשָּׁה וְיָלְדָה לוֹ בָנִים אוֹ בָנוֹת הָאִשָּׁה וְיִלְדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְגַפּוֹ:
שמות כא ד
6. לֹא יִקָּשֶׁה בְעֵינֶיךָ בְּשַׁלְּחֲךָ אֹתוֹ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ כִּי מִשְׁנֶה שְׂכַר שָׂכִיר עֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבֵרַכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה:
דברים טו יח
7. וְהָיָה כִּי יֹאמַר אֵלֶיךָ לֹא אֵצֵא מֵעִמָּךְ כִּי אֲהֵבְךָ וְאֶת בֵּיתֶךָ כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ:
דברים טו טז
8. וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו יָשׁוּב:
ויקרא כה מא
9. וְקִדַּשְׁתֶּם אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וְקָרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל יֹשְׁבֶיהָ יוֹבֵל הִוא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשׁוּבוּ:
ויקרא כה י

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ונאמר וכו' במצורע עני. עיין ביומא דף ע ע"ב רש"י ד"ה וכמה וכמעיין ליה לר"ח:

הגהות הב"ח

(ס) רש"י ד"ה הסוה מיעוטא מאזן נפקא לן: (מ) תוס' ד"ה ומידך פי' וכו' וכסי נפקא הא דלעיל:

מוסף תוספות

א. ובמופנה משני צדדין למדין ואין משיבין. רמב"ם. ב. וקסבר ר' אליעזר דמופנה מצד אחד למדין ומשיבין. תוס' הלמ"ם. ג. דיחיד ורבים הלכה כרבים. רמב"ם. ד. גבי הא דתניא ענק עבד עברי לעצמו. תוס' הלמ"ם. ה. ורבא נמי אית ליה דרב נחמן במי שהיה נשוי (כתובות צב.). תוס' טוך ע"ם. ו. דלאו חד טעמא נינהו. שם. דלאו הא בהא תליא דכל חד מקרא באנפי נפשיה דייקינן ליה. רמב"ם. ז. לאו למימרא דתוטאי היא ויחידאה ולית הלכתא כוותיה. ריטב"ם. ח. ורבנן מודו בה אלא נקטינן

הגהות הגר"א

[א] גמ' (ויקרא) אמאי לא שביר מיעוטא כו' אלא פעולתו ליורשיו (ג"כ תמ"ש ור"ג ואידך הכוונה מצינו ליה לו ולא לבעה"ח כמ"ש כ"ל):

מוסף רש"י

ונאמר להלן אוזן. דשמע מינה עשיר לא מיקטרינן אמי למידרש מזן מזן דכתיב הכא ורבנן מלמדנו שם מזון מה להלן בנענים (מנחות לף דכתיב ימנים ימנים.). בפרשת מלורע עשיר כתיב על תנוך אוזן הימנית וקרע יתירה (שמות כט:) למלורע עני מיותר לגמרי (ימנות קה.). בפרשת מלורע מופנה הוא הכל דעני דכולהו כתיבי במלורע עשיר (שבת קלא.). **ואם אמר יאמר העבד.** עבד נרלע ואין אמה נרלעת (דברים טו יז). **ונתן לאשר אשם לו.** לאשר אשם לו לא אמר אלא לאשר אשם לו לא אמר אלא לאשר הקנן שלו, כ"ש לאשר הקנן שלו, כ"ש (קי). ממיכן שאם זה קנן (פסחים לא. וכע"ז כתובות יט.). ולא כתיב לאשר נוסף בו (כתובות פב.). **מכאן שרבו מוסר לו שפחה כנענית. וסולות נלמדון** (דברים טו יח). שהוליד לרבו בנים משפחתו (תמורה ל.).

תום' ר"י הזקן

אשם. זה הקנן, כדאיתא בהגוזל [ב"ק קי, א], ונתן לאשר אשם לו [במדבר ה, ז], למי שהקנן שלו, כלומר לאשר הוא חייב לו. **לא סבירא לן כרבי נתן.** אלא יכול למימר לאו בעל דברים דידי את, הילכך לא צריך לו (ג) ולא גבינן ליה מיד האדון למתביה לבעל חובו, ואתא לו ולא למוכר עצמו. וש"מ דמילתא דר' נתן שייכא אע"פ שלא נשתעבדו לו מכח הלואה. ומסתברא שאין זה הדין לשכירות פועל, ואע"ג דאמרינן שכיר קרייה רחמנא, לאו למימרא שכל מה שיש בעבד עברי יש בשכיר, דהא הענקה אינה בשכיר, אלא שכל מה שיש בשכיר יש בעבד עברי. ואיכא מאן דאמר דה"ה לשכירות פועל דלא גבינן מיד האדון למתביה לבעל חובו, דשכיר קרייה רחמנא.